

Co je a kde se vzala

MÍSTNÍ AGENDA 21

Globální problémy vyrůstají v naší obci a způsob místní správy na ně má vliv. Svět si to lépe uvědomil v roce 1992. Tehdy vznikl pojem „místní Agenda 21“. To se ví přesně. Místní Agenda 21 označuje nový přístup k rozvoji obce, města či regionu. Aniž by tak byl označován, začal se tu a tam objevovat o nějakých pár let dřív. To bylo tak...

Obce, které předběhly svou dobu

Už od 70. let 20. století se nejedna místní veřejná správa v Nizozemí, Švédsku či Norsku uvědoměle starala o životní prostředí velmi moderním způsobem, který předjímal udržitelné pojetí rozvoje. V Nizozemí se strategie udržitelného rozvoje považovala za politickou prioritu na místní i národní úrovni už v roce 1987, kdy Gro Harlem Brundtlandová v čele komise OSN předložila světu zprávu Naše společná budoucnost.

Jmenované evropské země a s nimi také Dánsko, Finsko či Velká Británie byly velmi aktivní při přípravě 28. kapitoly Agendy 21.¹ Agenda 21 je základní dokument, na kterém se shodli účastníci Konference OSN o životním prostředí a rozvoji v Riu de Janeiro v roce 1992. Agenda 21 ve 40 kapitolách shrnula globální představu o tom, co je či by měl být udržitelný rozvoj.

Její 28. kapitola se věnuje obcím, městům, regionům, prostě místnímu rozvoji. Konstatuje se v ní, že velké množství problémů životního prostředí včetně těch globálních má své kořeny i možnosti řešení na úrovni místních aktivit. „Místní úřady vytvářejí, řídí a udržují ekonomickou, sociální a environmentální infrastrukturu, dohlížejí na plánování, formují místní politiku životního prostředí a předpisy... Protože jsou úrovní správy nejbližší lidem, sehrávají důležitou roli“².

Agenda 21 navrhla, že „do roku 1996 by měla většina místních úřadů ve všech zemích provést konzultace s obyvatelstvem a dosáhnout v rámci komunit konsenzu ohledně místní Agendy 21“. Tak „vznikla“ místní Agenda 21 čili Agenda 21 na místní úrovni, program udržitelného rozvoje obcí, měst či regionů. Místní úřady mají vstoupit do dialogu s občany, občanskými organizacemi a soukromými podniky a přijmout „místní Agendu 21“. Místní úřady by se tak „poučily od občanů a od místních, občanských, komunitních, obchodních a průmyslových organizací a získaly informace nutné pro zformulování nejlepších strategií.“ Tvůrci dokumentu a delegáti Summitu Země, kteří ho přijali, si v něm zároveň slibují, že „tento proces konzultací by zvýšil povědomí domácností o udržitelném rozvoji.“³

Ukázalo se, že přání, aby většina místních správ na světě přijala místní Agendu 21 do roku 1996, bylo nereálné. To ale nic nemění na tom, že zároveň se myšlenka místní Agendy 21 ukazuje jako silný a životaschopný podnět ke změně přístupu k veřejné správě a místnímu rozvoji. Její síla je mimo jiné v univerzální platnosti. Zdá se, že jsme na začátku kvalitativní změny přístupu ke správě obcí, k partnerskému dialogu v nich, změny přístupu k místnímu a regionálnímu rozvoji.

Delegáti Summitu Země nepředpokládali, že jde o obtížnější a hlubší změnu, než aby se dala odškrtnout za čtyři roky jako splněný bod plánu. Ale byli to oni, kdo dali světu místní Agendu 21.

---

¹ Podle: Marek Franěk, Místní Agenda 21 ve dvanácti evropských zemích. In: Sisyfos 3/2001, str. 7-15

² Agenda 21, kap. 28

³ Agenda 21, kap. 28

Jak začíná místní Agenda 21

Místní Agenda 21 je – jednoduše řečeno – místní strategie udržitelného rozvoje. Je to proces, při němž se zpracovává vize a realizuje akční plán rozvoje místa.

Nezáleží na tom, kdo je iniciátorem. Může to být právě tak zastupitelstvo jako místní nevládní organizace, odborná instituce odjinud nebo aktivní spolek lidí soustředěný při místní škole. Důležité je jediné, aby proces měl určité charakteristické rysy. Bez nich to není místní Agenda 21, i kdyby ji tak někdo nazýval. A naopak, pracuje-li se v obci tímto způsobem, realizuje se místní Agenda 21, aniž by se tak třeba výslovně jmenovala.

Základem je, že při procesu plánování i realizace rozvoje obce, města, regionu uplatňují principy udržitelného rozvoje.

Dalším neopominutelným rysem je, že na procesu místního rozvoje se začnou podílet zástupci důležitých zájmových skupin i široká veřejnost.

Na začátku si tedy někdo přeje, aby proces místní Agendy 21 v obci, městě či kraji začal. Musí získat partnery. Jasně je, že bez zájmu a později i účasti místní správy (pokud iniciativa nevzešla přímo odtud) to nepůjde. Spustit celou věc může například série seminářů, kde se lidé s pomocí odborníků seznámí s tím, co znamená udržitelný rozvoj. Pomoci v tom u nás mohou například CENIA – česká informační agentura životního prostředí (dříve Český ekologický ústav), který vydal „kuchařku“ s názvem Metodika pro místní Agendy 21 v České republice – je dostupná na www.ceu.cz/edu/ma21/metodika. CENIA také vydává v elektronické podobě Zpravodaj místní Agenda 21. Vlastní metodiku pod názvem New Gate 21 vypracovala i Národní síť Zdravých měst – www.nszm.cz. Pomoci může Ústav pro ekopolitiku a další organizace, které mají s rozjezdem místní Agendy 21 už zkušenosti.

Pokud věc zaujme místní zastupitelstvo a to se k místní Agendě oficiálně přihlásí a zaváže, je v první fázi vyhráno. Tím začíná samotná práce, která představuje hledání na nevyšlapaných cestách. Každé místo je jiné a volí vlastní cestu, zůstávají pouze společné principy.

Partnerství se vyplatí

Místní Agenda 21 musí mít v místě svůj základní pracovní tým a koordinátora, který se věci bude věnovat jako svému zaměstnání, nejlépe přímo v rámci místní správy. Organizační zázemí je jedním z prvků, které Metodika pro místní Agendy 21 v ČR uvádí jako klíčové.

Dalším prvkem, bez něž to nejde, je partnerská spolupráce. Co nejvyšší míra spolupráce s místními organizacemi a veřejností umožňuje z hlediska dlouhodobého dopadu efektivnější rozhodování. Každý přinese svoje hledisko. Snižuje se tím riziko, že jednotlivec nebo malá skupina učiní rozhodnutí, které za pár let přestane vyhovovat – například přijme investici do průmyslové aktivity, která se stane pro obec posléze spíš zátěží než přínosem, nebo zvolí příliš krátkozrace koncepci dopravy v obci.

K zapojení veřejnosti nestačí jen vystavování informací na nástěnkách nebo internetu. Je to dlouhodobý proces budování důvěry a spolupráce mezi místní správou a obyvateli. Vyžaduje neustálou aktivní oboustrannou komunikaci. K zapojování veřejnosti se používají různé techniky počínaje dotazníky, rozhovory či letáky přes veřejná setkání, výstavy, e-mailové diskuse, referendum, případové studie, ústní vyprávění pamětníků až po netradiční způsoby, jako je hodnocení obce, kulaté stoly, reálné plánování, vytváření vizí, vytváření shody, občanské poroty či týmové vytváření videonahrávek.

Zastoupení v týmu by měli mít podnikatelé, ženy, mládež, náboženské obce, místní zájmové spolky, instituce, které mohou záměry financovat, místní školy, policie, lékaři, státní instituce, provozovatelé služeb a podobně. Na výstupech práce se musí všichni partneři shodnout.

Předpokladem pro fungující proces místní Agendy 21 je také to, že lidé začnou rozumět základním otázkám udržitelného rozvoje. Získají prostřednictvím seminářů, plánovacích nebo jiných neformálních akcí povědomí o tom, že dlouhodobě efektivní řešení jsou pouze taková, která zohledňují současně ekonomické, sociální i ekologické aspekty rozvoje. Uvědomí si, jak je důležitá péče o místní zvláštnosti. Při intenzivní a vstřícné

komunikaci se lidé také snadno vzájemně učí jeden o druhého. Systematická práce dále umožní vytváření sítí spojenců, ať už ze sousedních obcí nebo z mezinárodních sdružení, jako je Mezinárodní rada pro místní environmentální iniciativy (ICLEI) nebo světová síť Zdravých měst či Evropská kampaň pro udržitelná malá a velká města. Obci to přinese podporu a někdy i věhlas při úspěšné účasti v soutěžích.

Propojení ekonomických, sociálních a ekologických aspektů rozvoje a spolupráce více partnerů usnadňuje přístup k finančním zdrojům. A samozřejmě že vybudovaná důvěra mezi lidmi nejen přímo usnadňuje spolupráci, ale přináší také ochotu lidí přispět k rozvoji komunity svým časem, schopnostmi i prostředky.

Důležité jsou služby pro místní obyvatele, ekologicky šetrný provoz veřejných budov, preference ekologicky šetrných výrobků, snižování spotřeby energie atd. Neboť příklady táhnou ... Důležitým a ve světě oceňovaným prvkem místní Agendy 21 je management kvality – certifikáty typu ISO 9 000 a více nejsou určeny jen pro výrobní podniky, ale mohou je zavádět i správy obcí a regionů.

Jaké činnosti přispívají k udržitelnému rozvoji, se dá nejlépe ukázat pomocí malých i větších projektů nejrůznějšího druhu, které se hodí k začlenění do rozvojového rámce obce. Zdrojem nápadů i aktivity bývají třeba místní občanská sdružení. Je jen vhodné, aby se na těchto projektech nějak podílela místní správa.

Místní vize je věcí všech

Jedním z důležitých stavebních kamenů místní Agendy 21 je místní strategie udržitelného rozvoje. Stanoví směr rozvoje, který respektuje principy udržitelnosti, dlouhodobé cíle a cesty k jejich dosažení. Zní to jednoduše, ale i samo toto vytváření vize je náročný proces. Je nutné, aby se ho účastnila veřejnost. Pokud neexistuje tato dlouhodobá jasně stanovená a veřejností přijatá strategie rozvoje obce či regionu na principech udržitelného rozvoje, neexistuje ani místní Agenda 21.

Dobře sestavená skupina důležitých místních podílníků na procesu MA21, kteří přijmou svůj díl odpovědnosti, se nejdřív musí shodnout na základních hodnotách. Mohou to být například rovné příležitosti pro všechny, respekt k potřebám obyvatel, šetrné zacházení se zdroji, vzájemná důvěra, zásada informovanosti a veřejnosti procesu, právo vyjádřit svůj názor, slušnost.

Vize určuje, jak má obec či region vypadat za 15, 20 či více let. Jak má vypadat doprava, veřejná prostranství, místní ekonomika, sociální péče, zdravotnictví, turistika a další oblasti místního života. Naplňování tohoto cíle je pak předmětem další práce v procesu MA21.

Dále je třeba určit, co a jak uděláme alespoň v nejbližším období včetně odpovědnosti a stanovení priorit. Záměry se rozdělují do zvládnutelných bloků a musejí být reálné. Jinak mohou vyvolat nepřiměřená očekávání a posléze zklamání a ochabnutí aktivity. Pro vybrané oblasti se utvářejí pracovní skupiny. Ty se scházejí a hledají optimální řešení. Ke každé z prioritních oblastí se sestaví konkrétní akční plán – seznam aktivit, které je třeba udělat, aby se dosáhlo cílů, musí obsahovat i časové termíny, využitelné zdroje, konkrétní osobní odpovědnost a spolupracovníky.

Důležitá je snaha shromáždit co nejširší spektrum názorů a vtahovat veřejnost do spolupráce. Mezi výhody zapojení veřejnosti patří i to, že se tak předchází konfliktům a rozvíjí se tvořivost lidí. Na druhou stranu vyžaduje tento způsob práce čas, peníze. Znepříjemňovat ho může účast věčných kverulantů atd. Aby se zajistila reprezentativnost hledisek, je výhodné pozvat k plánovacím akcím facilitátora, nezávislého, profesionálně vyškoleného vyjednavače, který usměrňuje komunikaci, vytváří prostor pro vyjádření i méně směleým jedincům a vede diskusi ke konkrétním výstupům bez emocí, mnohdy již v místních lidech zafixovaných.

Neméně důležité je porovnání, jak postupuje práce. Aby to bylo možné, hledají se k tomu vhodné ukazatele neboli indikátory udržitelnosti. S jejich pomocí by si mohly obce pravidelně a celkem objektivně kontrolovat, jak jde práce. Sada takto použitelných ukazatelů byla představena například na Evropské konferenci o udržitelných městech v Hannoveru v únoru 2000.

Od manipulace k občanské účasti

Místní Agenda 21 je složitější proces a složitější způsob řízení rozvoje obce či regionu než „pouhá“ správa prostřednictvím demokraticky voleného zastupitelstva. Je to přímo protiklad k manipulaci, kterou americká socioložka Shelley Arnsteinová popsala: „Zainteresované osoby, skupiny (podílníci) netuší o plánech a rozhodnutích, které je ovlivňují, vůbec nic“. O něco přijatelnější nám bude připadat oznámení: „Zainteresované osoby jsou obeznámené s plány a rozhodnutími, které je ovlivňují.“ Když přeskočíme vztah nazvaný informace, konzultace a zapojení, zastavíme se u partnerství: „Zainteresované osoby jsou rovnocennými partnery v rozhodovacím procesu a mají spoluzodpovědnost za výsledky a implementaci“. Následuje delegování moci a na opačné straně škály proti manipulaci stojí občanská kontrola: „Zainteresované osoby mají plnou kontrolu nad zdroji, zodpovědností a rozhodovacím procesem“. ⁴ Každá úroveň zapojení má svoji roli a někdy se hodí, jindy méně; jde především o to, aby nezůstalo jen u manipulace nebo prostého oznámení...

Co se za větší práci při řízení rozvoje obce, za větší námahu nabízí? Pokud je místní Agenda 21 dobře vedená, znamená například větší spokojenost obyvatel, zachování a zlepšení kvality životního prostředí, nalezení skutečných problémů a optimálních cest k jejich řešení, ale i větší pochopení práce úřadů a zastupitelů a zvýšení důvěry v jejich rozhodnutí, pochopení různých názorů a postojů, posílení a rozvoj demokracie, posílení pocitu sounáležitosti s obcí či regionem, zachování místních kulturních, společenských i přírodních hodnot, lepší schopnost obce nebo regionu reagovat na měnící se vnější i vnitřní prostředí, místní stabilitu, která ovlivňuje stabilitu v mezinárodním měřítku⁵.

Abychom mohli kvalitně žít, potřebujeme ve své obci „dobrou vládu“, anglicky good governance neboli správné řízení věcí veřejných, jak ji pojmenovává známá deklaráce OSN Millenium Declaration z přelomového roku 2000. „Dobrá vláda“ se vyznačuje otevřeností, zapojováním veřejnosti do rozhodování, zodpovědností, efektivností a spojitostí strategií a konkrétních aktivit⁶. Součástí „dobré vlády“ je respektování ekologických limitů místa. Znamená to nedrancovat nadměrně místní přírodní zdroje. Zároveň je udržitelné společenství charakteristické tím, že využívá místní zdroje dostatečně, tedy není ekonomicky ani sociálně zbytečně závislé.⁷

Začít s místní Agendou 21 není snadné a také to nejde příliš rychle. Podstatné je začít – „něčím, co je pro to které místo opravdu důležité a může to přinést, byť malý, úspěch“⁸, nabádá Metodika pro místní Agendy 21 v ČR. Může to být kromě utváření místního strategického plánu udržitelného rozvoje například obnova památek, ožívování tradičních zvyklostí a řemesel, vhodná výstavba respektující ekologické požadavky, péče o starší občany, sázení stromů, projekty snižování místní dopravní zátěže, kulturní a společenské akce, spolupráce s místními médii a podobně.

Avšak pozor: „Proces místní Agendy 21 musí být souvislou iniciativou... ne jenom sbírkou „hezkých projektů“. Systematický přístup k rozvoji místa s dlouhodobou perspektivou a uplatněním principů udržitelnosti je to, co se očekává od dobře pracujících místních úřadů,“ říká se v Metodice pro místní Agendy 21 v ČR.

Jak to chodí ve světě: příklady

Mapováním stavu místní Agendy 21 ve dvanácti evropských zemích se v letech 1998-1999 věnoval norský výzkumný program ProSus. Úspěšnost zavádění místní Agendy 21 hodnotil výzkum především z hlediska období, kdy se významně rozšířila, a počtu jednotlivých místní Agend 21. Za neúspěšnější tehdy projekt shledal tři země – Švédsko, Velkou Británii a Nizozemí. Už v roce 1997 tyto země měly velký počet místních správ zapojených do procesu místní Agendy 21. Není divu. „Švédsko a Nizozemí se vyznačují silnou a dobře institucionalizovanou environmentální politikou jak na národním, tak na místním stupni... Na druhé straně Velká Británie, která byla ještě koncem 80. let považována za „špinavé dítě Evropy“⁹, jak shrnul Marek

⁴ Metodika, str. 32

⁵ Metodika, str. 3-4

⁶ Metodika, str. 8

⁷ Podle: Tomáš Hák., Sborník 5, str. 64

⁸ Metodika, str. 17

⁹ Marek Franěk, MA21 ve 12 evropských zemích. In: Sisyfos 3/2001

Franěk z ČEÚ, se pak i díky iniciativnímu zájmu o udržitelný rozvoj na straně vládnoucích konzervativců i labouristů, dostala v místních Agendách 21 příkladně daleko.

Dánsko, Finsko a Norsko začalo s místními Agendami 21 později, ale tyto země se rychle dostaly v místní environmentální práci na vysokou úroveň. „Norský parlament přijal v roce 1997 Bílou knihu, kde se hovoří o MA21 jako o jednom z hlavních pilířů strategie udržitelného rozvoje v zemi. Začíná se prosazovat nové pojetí environmentální politiky, kdy tradiční ekologický přístup je doplňován zásadami sociální a generační spravedlnosti,“¹⁰ píše Marek Franěk. Jako země, které přišly s MA21 později a nedostaly se tak daleko, označil norský výzkum Rakousko a Německo, na poslední příčce z dvanácti zemí zůstaly Francie, Itálie, Irsko a Španělsko.

Pro úspěšný rozvoj místních Agend 21 v zemi se ukazuje jako důležitá aktivní environmentální politika a podpora ze strany státu, rozšířené obecné povědomí o ekologických otázkách a zásadách udržitelného rozvoje, tradičně rozvinutá a strukturovaná občanská společnost, vyšší samostatnost místních správ. V pionýrských obcích podle projektu ProSus „místní občané byli aktivní a politicky mobilizovaní... Místní politici se zajímali o danou problematiku. Měly dobré mezinárodní kontakty. V místě již existovaly environmentální iniciativy.“¹¹

O pár let později, na začátku nového tisíciletí, je podle ICLEI možné hodnotit situaci ve světě místních Agend 21 takto: V roce 2001 se do procesu zapojilo na 6 300 municipalit z více než 100 zemí. V Evropě se 1 300 měst s celkem 100 miliony obyvateli připojilo ke Kampani udržitelných měst, jejímž hlavním cílem je podpora MA21. Program Zdravých měst, jehož cíle jsou velmi podobné cílům MA21, zahrnuje 1 500 měst na celém světě. Přes 70 % místních Agendy 21 má vytvořenou strategii udržitelnosti, na jejíž přípravě se podílela veřejnost. V Japonsku se k MA21 přihlásilo celkem 109 municipalit, ve Švédsku jsou to již všechny místní správy a ve Velké Británii 90 %. V Austrálii má strategii MA21 21 177 obcí, v Pobaltí, Polsku a Rusku celkem 100 měst. Proces převádění rozhodovacích pravomocí z centrální na místní úroveň vedl k rozšíření programů MA21 v Číně, Thajsku, Indonésii, Filipínách, Malajsii, Vietnamu. V Jižní Koreji oficiálně proces MA21 přijalo 170 měst. V Jižní Americe napomáhá MA21 šířit rovnost a demokracii v místních správách.¹²

Weaverham je v Cheshire

Pěkné příklady praktického uplatnění místní Agendy 21 na krajské, okresní a místní úrovni přinesla v češtině už v roce 1998 publikace Českého ekologického ústavu *Práce s veřejností a místní Agenda 21*. Jsou to příklady z hrabství Cheshire ve Velké Británii, jak je představovali britští lektori John Gittins a paní Kirsty Hughes.

Hrabství Cheshire v severozápadní Anglii je jednou z kolébek průmyslu. Dnes v něm žije necelý milion obyvatel. Činnosti podobné místní Agendě 21 se tu začaly rozvíjet už v roce 1989. O čtyři roky později vznikla rozsáhlá studie o životním prostředí tohoto regionu a byly definovány problémové oblasti: energie, odpady, ovzduší, půda, příroda, voda, doprava a ekoaudit a pro každou z nich byla vytvořena pracovní skupina složená ze zástupců a specialistů různých skupin, různého věku a zájmů, od podnikatelů po ochránce přírody. V roce 1995 začala Rada hrabství vytvářet Fórum pro udržitelný Cheshire pro podporu vytváření dohod mezi různými zájmovými skupinami. Prvním tématem setkání Fóra byly ukazatele neboli indikátory udržitelnosti, druhé setkání se věnovalo problémovým oblastem, třetí řešilo problém komunikace mezi různými skupinami lidí. Čtvrté setkání Fóra přijalo v roce 1996 Strategický a akční plán místní Agendy 21 v Cheshire, který byl zpracován na základě výsledků práce tematických skupin a předchozích setkání Fóra.

Dokument se skládá z několika částí: Cheshirská deklarace a Místní principy udržitelnosti, Strategie komunikace, Program Fóra pro udržitelný Cheshire pro následující rok. Nejobsáhlejší částí je Strategický a akční plán pro jednotlivé problémové oblasti, které byly pojmenovány již dříve. Každé je věnován samostatný oddíl a vždy obsahuje jména řešitelské skupiny, výsledky diskusí k tématu, problémy v oblasti, opatření k řešení a cíle spojené s plánem krátkodobých (na 1 rok), střednědobých (zhruba na 5 let) a dlouhodobých akcí včetně termínů. Například chtějí cheshirští do roku 2011 zdvojnásobit rozměr lesní půdy a

¹⁰ Marek Franěk, MA21 ve 12 evropských zemích. In: Sisyfos 3/2001

¹¹ Marek Franěk, MA21 ve 12 evropských zemích. In: Sisyfos 3/2001

¹² Metodika, str. 14-15

pravděpodobně toho dosáhnou, protože se již rozeběhla řada zalesňovacích programů. Některé krátkodobé cíle byly zaměřeny na dobře viditelné zvětšení délky tradičních živých plotů. Strategický dokument cheshirské místní Agendy 21 je graficky velmi dobře zpracován, je přitažlivý a srozumitelný i pro laickou veřejnost. Tím byl proces místní Agendy 21 v regionu hrabství úspěšně nastartován.

Jedním z osmi okresů hrabství Cheshire je Vale Royal se 116 000 obyvateli. I na této správní úrovni brzy vznikl podobným procesem strategický dokument s názvem Vize pro Vale Royal – naše místní Agenda 21.

V srdci Cheshire ve Vale Royal leží uprostřed volné krajiny a farmářských pozemků stará obec Weaverham, která se rychle rozrostla ve 20. a 30. letech minulého století. Dnes má 6 600 obyvatel. Ve 43 % domácností žijí důchodci, je zde významný podíl nemocných lidí. Přímou v obci není dnes mnoho pracovních příležitostí, 44 % ekonomicky aktivních obyvatel za prací dojíždí, mnoho lidí má tradičně málo placené zaměstnání, ve 30 % domácností žije nejméně jedno nezaopatřené dítě. Předností obce je silná místní komunita a společenské citění. Weaverham byl okresní radou vybrán jako jedna ze tří obcí pro pilotní projekt uplatnění místní Agendy 21 v místních podmínkách. Konzultanti John a Kirsty se obrátili na místní správu a nabídli jí partnerství při vytváření místní Agendy 21. Rada obce souhlasila, že iniciativu podpoří. John a Kirsty pak vyhledávali lidi, kteří mají vliv na ostatní, a lidi, kteří měli zájem. Vytvořila se širší skupina, která začala posuzovat, co by bylo možné pro místní Agendu 21 udělat. Členství ve skupině je otevřené komukoli, kdo má zájem. Pracuje se převážně s místními zdroji, místními organizacemi. Konzultanti zvenčí zajišťovali pouze to, co nebylo možné obstarat v místě.

Skupina se dohodla, že nejdřív se provede audit obce včetně přírodního prostředí a zaangažovali místní Historickou společnost. Při příležitosti tisíciletí Weaverhamu se rozhodli zorganizovat Snovou slavnost, kterou mnoho lidí připravovalo celý rok. Snahou bylo, aby během slavnosti lidé nějakým způsobem dospěli ke společné představě udržitelného života v obci. Lidé dostali informace o místní Agendě 21 a jejích cílech a byli vyzváni, aby určili priority rozvoje a navrhli praktické akce. Oslav, které byly současně zábavou, se zúčastnila každá sedmá domácnost z obce. Členové skupiny místní Agendy 21 hovořili s lidmi o tom, proč má cenu zamýšlet se nad budoucností, stanovovat si cíle a jaké cíle by to měly být. Hovořilo se hodně o současném životě v obci, o problémech a obtížích. Například se bavili o tom, že je velký problém, když rodiče musí vozit děti do školy a v každém autě sedí jeden dospělý a jedno dítě, což silně zatěžuje dopravou. Diskutovali o tom, že obec nedávno ztratila banku a zda může její služby převzít místní pošta. Došlo i na to, jaké služby a informace očekávají od místního úřadu, aby se nemuselo jezdit do větší obce. Zamýšleli se, jaké pracovní příležitosti by bylo možno vytvořit v obci a okolí, jak vytvořit příležitosti pro bydlení a přistěhování nových lidí. Diskutovali a také zapisovali, takže výsledkem Snové slavnosti se stala publikace Místní Agenda 21 ve Weaverhamu. Obyvatelé ji během oslav vytvořili svou účastí, zájmem a díky dobré organizaci.

Jako všude, i tady vznikl nějaký problém. Volení členové místní samosprávy reagovali žárlivě na úspěch skupiny pro místní Agendu 21, zdála se být samozvaná. Lektoři v takové situaci navrhuji, aby zastupitelstvo zorganizovalo jednání a řeklo: „Z dohodnutého programu my uděláme body a až c a na někom jiném můžeme nechat d až f.“

Ve weaverhamské Vizi 2021 se říká, že v tom roce bude obec mít vysokou kvalitu života pro všechny místní obyvatele z hlediska životního prostředí, občanské vybavenosti a zaměstnanosti. Obec bude mít hospodářství založené na zemědělství a službách. Bude tady silný pocit sounáležitosti a pozitivní místo k životu, které budou nově přichodzí s potěšením objevovat. Takový je široký záběr udržitelného života v anglické obci Weaverham a tolik britský příklad.

Japonská a bulharská zastávka

Japonský region Kanagawa se chlubí jednou z prvních místních Agend vůbec, jak o tom informoval Zpravodaj MA21 v ČR 3/2002.

Kanagawa patří mezi nejprůmyslovější oblasti světa. Žije tu kolem 8 miliónů obyvatel, většina v Yokohamě a Kawasaki. Zejména v 60. a 70. letech minulého století se v oblasti následkem průmyslového rozvoje prudce zhoršilo životní prostředí. V následujících dvou desetiletích řada opatření situaci zlepšila. Zároveň se ale zjistilo, že by bylo velmi přínosné navázat dobře fungující spolupráci mezi státní správou, místními samosprávami a všemi zainteresovanými skupinami lidí.

Snaha řešit regionální problémy novým způsobem se v Kanagawě projevila už na počátku roku 1991, tedy přibližně rok před tím, než vznikla myšlenka místní Agendy 21. Na rok 1992 vyhlásil region rozsáhlou kampaň na zlepšení životního prostředí, která byla sama o sobě důležitým podnětem pro jednání na Summitu Země v Riu de Janeiro. Na kampaň k místní Agendě 21, odborné diskuse a veřejná projednávání vznikajícího strategického materiálu vynaložila prefektura v Kanagawě v roce 1992 přibližně 380 000 dolarů.

Jedním z prvních měst v postkomunistické východní Evropě, kde se začalo pracovat na principech místní Agendy 21 už v roce 1992, je bulharský Trojan. Lidé ve městě o 46 000 obyvatelích pravidelně trpěli nedostatkem pitné vody a častými úplavicemi. Americký Institut pro udržitelná společenství, který podporuje projekty založené na spoluúčasti veřejnosti ve střední a východní Evropě, se ujal řízení projektu, který měl situaci řešit. Výsledkem byl akční plán, který pomohl zlepšit hospodaření s vodou ve městě a odstranit většinu dosavadních problémů.

Podle vzoru Trojanu začalo na své strategii ochrany životního prostředí pracovat například průmyslové město Stara Zagora a další bulharská města.

Ilustrativní přehled o místních Agendách 21 nabízejí internetové stránky agentury CENIA <http://ma21.cenia.net/>. Obsahuje například odkazy na Reykjavík, Řím a jiná evropská a samozřejmě také česká města, obce i regiony.

V České republice začaly vznikat v 90. letech jednotlivé iniciativy tohoto zaměření, například v Českém Krumlově nebo ve Vsetíně, a rozvíjely se různým tempem a způsobem.

Ve Vsetíně to začalo dětmi

Bývalé okresní město Vsetín s 31 000 obyvateli leží uprostřed valašských kopců na obou březích Vsetínské Bečvy. Je nejvýznamnějším rekreačním centrem Zlínska, poblíž se rozkládá CHKO Beskydy. Ve Vsetíně tradičně velmi aktivně funguje dům dětí a mládeže Alcedo a Sdružení pro výchovu a vzdělávání Ledňáček. Tyto instituce a jejich pracovníci sehráli iniciační roli v počátcích místní Agendy 21 ve městě a trvale se ho účastní.

Už v červnu 1992, v době konání Summitu Země v Riu, děti ze vsetínských škol předaly vedení radnice strom přání a slibů, uspořádaly řetězový pochod městem, upozorňovaly veřejnost na konání konference. Ve stejném roce se Vsetín zapojil do světové soutěže měst – programy v oblasti sociálního rozvoje a životního prostředí – a umístilo se na 13. místě. V dalších letech Vsetínští sledovali dění kolem místní Agendy 21 v ČR i zahraničí a učili se. Silným impulsem bylo setkání s Johnem Gittinsem a jeho zkušenosti z Velké Británie.

V roce 1998 Vsetín přijal Strategický plán rozvoje města. O rok později vznikl projektový tým ze skupiny iniciátorů a zastupitelstvo se také oficiálně přihlásilo k místní Agendě 21. V roce 2000 byl přijat i projekt pro rozvoj přilehlého mikroregionu Vsetínsko, který zahrnul 35 obcí. Od října 2001 je město Vsetín zapojeno do sítě Zdravých měst, využívá jejich metodiku rozvoje MA21 a podporu.

Od října 1999 se zástupci vsetínských organizací, radnice, podnikatelé a další osobnosti scházeli u pravidelných kulatých stolů, kde se za vzájemné komunikace utvářely podklady pro akční plán rozvoje města. Proběhla například témata: Zázemí pro volný čas na sídlištích, Soužití s menšinami, Prevence patologických projevů dětí

a mládeže, Čistota města, Doprava a veřejné komunikace, Senioři, Tradice a zvyky na Valašsku, Právní vědomí obyvatel, Vodní hospodářství a projekt Čistá Bečva.

DDM Alcedo využíval kontaktů na neziskové organizace ve městě, radnici, podnikatele, osobnosti. Ředitelka Alceda Iva Hlinská postavení a roli své instituce zhodnotila v roce 2001 takto: „Prostě známe mnoho lidí díky našim aktivitám pro děti a pro veřejnost ve městě, máme podporu radnice, potkali jsme a oslovili ty správné lidi, kulaté stoly je baví. Vidí, že mohou říkat své názory, sny a některé z nich se daří i realizovat, to je motivuje chodit dál a nabalovat další lidi. Radost máme z práce dětského parlamentu – dostává „zakázky“ od radnice – děti počítaly cyklisty ve městě, předtím zadávaly svým vrstevníkům projekt Hřiště pro volný čas.“

Dětský parlament ve Vsetíně o 20 zástupcích zasedá zpravidla jednou měsíčně a pořádá kulaté stoly pro žáky vsetínských škol a podílí se na organizaci akcí pro veřejnost. Byl oceněn prestižní cenou Niky. K významným vsetínským aktivitám patří i modelový projekt Škola – místo k životu, jehož cílem je uvést do denní praxe školy výchovu k udržitelnému rozvoji.

Hospodářsky významný projekt Čistá Bečva, jehož cílem je odpovídající čištění a odvádění odpadních vod, byl přijat usnesením Valné hromady mikroregionu Vsetínsko a řeší odkanalizování 53 měst a obcí. Vsetín se také například umístil mezi deseti městy nominovanými na cenu Evropské komise za nejlepší Evropský týden mobility 2002.¹³

Další snahy

Začátky a rozvoj místní Agendy 21 u nás záležely na tom, zda v místě byli iniciativní a s věcí obeznámení jedinci, silné ekologické organizace, informovaní osvědčení zastupitelé, naskytla se pomoc nezávislé odborné instituce... Šlo o příznivou shodu okolností.

Například v hlavním městě Praze se ještě na podzim 2002 nedalo hovořit o tom, že by se některá městská část, natožpak celé hlavní město, oficiálně a naplno přihlásil k místní Agendě 21...

Nevládní organizace ZO ČSOP Koniklec v té době připravovala pilotní projekt Místní Agenda 21 pro Prahu. Jeho první fází byl sběr dat o zájmových skupinách, u kterých lze předpokládat aktivní zapojení. Jsou to neziskové organizace, místní samospráva, školy podnikatelé, média. V druhé fázi po vyhodnocení sebraných informací se počítá s vybudováním struktury a zázemí pro realizaci místní Agendy 21 v Praze. Třetí fází představuje uspořádání semináře pro potenciální nositele projektu místní Agendy 21 v Praze, prezentace a konzultace zpracovaného projektu.

„To, co je v ostatních případech výhodou Prahy, totiž vysoká kumulace organizací všeho druhu, středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaných lidí a obyvatelstva vůbec, je v případě Agendy 21 naopak brzdou a značnou komplikací. Agenda 21 je svou podstatou projektem založeným na komunikaci, spolupráci a konsensu. Komunikace a spolupráce se realizuje mnohem lépe v menších celcích a skupinách zainteresovaných subjektů nežli ve velkých aglomeracích s pestrými a různorodými strukturami dotčených osob a organizací. Konsensus se mnohem lépe hledá mezi občanskou společností nezatíženou hektickým stylem života velkoměst a s vysokou koncentrací osobností. Přitom z charakteru Prahy jako kompaktní aglomerace vyplývá, že rozdělit místní Agendu 21 na menší, oddělené regiony by bylo atomizací svébytného a charakteristického regionu,“ říká ve zprávě o projektu podpory MA21 v Praze jeho koordinátor Hynek Jebavý.

Poněkud překvapením proto byl 24. listopad 2003, kdy zastupitelstvo městské části Praha 7 jednohlasně schválilo Memorandum, jímž oficiálně zahájilo cestu k místní Agendě 21 v

Holešovicích, Bubenči a na Letné. Iniciátorem byl předseda asociace občanských poraden Hynek Kalvoda. S místní Agendou 21 obeznámil zástupce starosty Prahy 7 Štěpána Hasala. Tomu se zalíbila jako užitečná a dokázal pro ni získat celé zastupitelstvo.¹⁴

Zdá se, že ledy se i v Česku prolomily. V letech 2001–2003 ověřoval Český ekologický ústav postupy místní Agendy 21 ve třech pilotních místech - městě Kladně, v mikroregionu Poodří a v regionu Děčín. Dělo se tak za

¹³ S použitím: Sborník 5

¹⁴ Osobní sdělení asistenta p. Hasala z místního úřadu Praha 7

finanční podpory britského Ministerstva pro mezinárodní rozvoj v rámci projektu „Širší podpora místních Agend 21 v ČR s využitím zkušeností z Velké Británie“. Jeho inspirující výsledky v konkrétních případových studiích obsahuje Metodika pro místní Agendy 21 v ČR.

Zdravá města

Výjimkou v počátečním náhodném rozvíjení místní Agendy 21 v celkovém rámci ČR je Národní síť zdravých měst. Česká Zdravá města začala uplatňovat místní Agendu 21 systematicky a uspěla se svým návodem, jak na to, na výstavě EXPO 2000 v Hannoveru. Její metodika New Gate 21 (Česká brána 21) obdržela certifikát kvality OSN-WHO.

Mezi úspěšná zdravá města patří Třebíč, město s dlouhou kulturní historií, která počíná rokem 1101, je přirozeným centrem v regionu Vysočina se zachovalou přírodou a má zhruba 40 000 obyvatel. V 70. letech jeho vývoj výrazně ovlivnila výstavba blízké jaderné elektrárny Dukovany. Hlavní problémy město spatřovalo v nezaměstnanosti, nízkých ekonomických zdrojích, jenom nemnoha prosperujících středních firmách a ve špatné dopravní dostupnosti.

V roce 1996 se Třebíč zapojila do Projektu Zdravé město a dobře se jí dařilo. Proto ji Národní síť Zdravých měst vyzvala k realizaci pilotního projektu místní Agendy 21 podle nové metodiky. V Třebíči v té době nebyly výrazně aktivní nevládní ekologické organizace ani jiné skupiny veřejnosti, ale již bylo díky projektu Zdravé město zvykem zapojovat veřejnost. O uvedení místní Agendy 21 do života se zasloužili nejvíc místní osvětlení politikové.

Celkovým cílem města je dosáhnout směřování k udržitelnému rozvoji, zapojení veřejnosti do rozhodovacích procesů a naplnění mezinárodních standardů, jako je například právě místní Agenda 21. Strategii se podařilo organicky začlenit do života a správy města, brzy se opírala o celé osazenstvo městského úřadu. Jeho referenti jsou zapojeni do týmové práce a právě tak je zastoupena veřejnost – školy, nevládní organizace, podniky a odborné instituce, jako je hygienická stanice, úřad práce a podobně. Třebíč jako první české Zdravé město schválila politickou deklaraci, v níž se zavázala k naplňování Agendy 21 a dalších mezinárodních standardů. S pomocí metody ReSAP, vyvinuté firmou MS Team Praha, v Třebíči zjistili stav různých oblastí života, dále vytvořili soubor srozumitelně formulovaných priorit v základních plánovacích dokumentech, vyškolili místní týmy. Následovalo vytvoření Strategického plánu rozvoje za účasti veřejnosti a začlenění principů udržitelného rozvoje do politiky města. Problém pocíťovali s neochotou části veřejnosti zapojovat se do procesu a v chybějících jasných a jednoduchých kritériích pro sledování postupu, indikátorech.¹⁵

Některé školy ve městě začaly realizovat program Zdravá škola a Zdravá mateřská škola.

Úspěchem je zavedený grantový systém města ve vazbě na Plán zdraví a kvalitu života. Podrobnosti o městě Třebíč, s bazilikou sv. Prokopa a Židovskou čtvrtí zvanou Záměstí, které UNESCO v roce 2003 připsalo na svůj prestižní seznam světového dědictví, jsou na <http://www.trebic.cz/>.

NSZM v ČR představuje silnou a dynamicky postupující a stále se rozšiřující systematickou práci na místních Agendách 21, která čerpá i z bohatých mezinárodních zkušeností. Informace o dalších úspěšných realizacích místní Agendy 21 ve Zdravých městech, jako je Brno, Kroměříž, Chrudim, Litoměřice nebo celý kraj Vysočina, jsou na www.nszm.cz.

Místní Agendu 21 v ČR začal podporovat Státní fond životního prostředí. První projekt, který od něj získal podporu, realizuje právě NSZM. Jedná se o první systematický a kompletní průzkum stavu MA21 ve všech krajích ČR. V záměru projektu se říká, že v ČR bylo v průběhu 90. let vypracováno na 370 komplexních rozvojových dokumentů typu Programů sociálního a ekonomického rozvoje. Některé z těchto dokumentů vyhovují plně nárokům kladeným na dokumenty typu MA21, jiné nemají potřebnou účinnost. Smyslem projektu je tyto dokumenty v ČR inventarizovat a prozkoumat, do jaké míry odpovídají principům účasti veřejnosti a udržitelného rozvoje. V záměru projektu se říká, že „MA21 představuje v ČR dosud nedostatečně využívaný nástroj praktické realizace principu udržitelnosti rozvoje a výchovy k participačnímu, ekologicky

---

¹⁵ S použitím: Sborník 5

odpovědnému jednání občanské komunity v jednotlivých lokalitách... Vývoj v ČR v tomto ohledu výrazně zaostává za zeměmi západní Evropy.“¹⁶

Perspektiva: Místní akce 21

Deset let po Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji v Riu de Janeiro se v létě 2002 sešel Světový summit o udržitelném rozvoji v Johannesburgu. Jeho součástí byl i Summit místních správ. Zástupci místních úřadů z celého světa v něm vyzvali k dalšímu rozvíjení místních Agend 21.

Novou fází místní Agendy 21 by mělo být spuštění tzv. místní Akce 21. „Je to strategie, jak rozvinout a urychlit implementaci místních Agend 21 a zároveň by to měl být praktický, realistický akční plán, jak dosáhnout cíle lokální udržitelnosti,“ říká se v Metodice. Delegáti konference se shodli, že k tomu je třeba větší podpory ze strany národních vlád, ale také posílení místních správ, rozšíření jejich pravomocí, kompetencí i zdrojů. Další podmínkou je zefektivnění výměny zkušeností přímo mezi městy a obcemi v rámci jednoho státu i mezinárodně. Implementační plán z Johannesburgu vyzývá místní úřady, „aby při svém rozhodování braly v úvahu otázky udržitelného rozvoje“. Například mají „vybudovat a využívat původní energetické zdroje a infrastruktury pro nejrůznější místní způsoby využití...“.

V listopadu 2003 se sešel v Aténách světový kongres s názvem Místní akce 21 – místní správy implementují udržitelný rozvoj. Pořádala ho ICLEI. Své plány a nápady si vyměňovalo přes 500 zástupců místních správ téměř všech zemí světa od Albánie až po Zimbabwe. Představovali ty nejlepší praktické postupy a zkušenosti např. z oblasti ochrany klimatu, vody nebo ekologicky účinně fungujících měst a obcí. Priority, jichž bychom si měli v nadcházejícím čase zvlášť všimnout, jsou například odpovědné nakupování, udržitelný management nebo spravedlivé, klidné a bezpečné komunity.

„Rozvoj nemusí vždy znamenat pouze zvyšování materiální úrovně. Udržitelný rozvoj však také neznamená omezovat materiální potřeby pod únosnou hranici... Pokud tedy mluvíme o rozvoji ve smyslu udržitelnosti, je třeba soustředit se více na rozvíjení našich schopností, našeho duševního a tělesného potenciálu, poznání sebe sama i okolního světa a vytváření zdravého a krásného prostředí nejen ve fyzickém smyslu, ale i ve smyslu vztahů...“ říká se v Metodice pro místní Agendy 21 v České republice.¹⁷

*S použitím v textu uvedených zdrojů Hana Kolářová
Spolupráce PhDr. Alena Reitschmiedová, Český ekologický ústav*

Základ tohoto textu vznikl v prosinci 2003 a vyšel v Bedrníku 1/2004. Obsahuje pracovní verzi poznámek pod čarou s některými dalšími zdroji informací. Na http://www.pavucina-sev.cz/pdf/bedrnik_leden_04.pdf najdete ilustrace k textu, další články k tématu, včetně didaktických a návodných. Bedrník, časopis pro ekogramotnost, je určen především pro učitele, ale i další zájemce o udržitelný rozvoj, životní prostředí a příbuznou tematiku.

¹⁶ Zpravodaj MA21 v ČR 5/2003, str. 6-7

¹⁷ Metodika, str. 9